

A pedagógiai kultúraváltás antropológiai vizsgálatának lehetőségei - saját kutatás alapján-

Simon Zoltán

ME BTK Antropológiai és Filozófiai Tudományok Intézete

Empirikus szintér:

A részvételi szemléletmód módszertana mentén meginduló kollaboratív kutatásom alapját a 2015. július 01. - november 30 között a Miskolci Egyetem Bölcsészstudományi kar Tanárképző Intézete által koordinált *Digitális Úton – Újfélen. Komplex iskolai innováció és digitális szemléletformálás hátrányos helyzetűek körében* című TÁMOP 3.1.16-14-2014-000 program képezte. A kutatás, újabb kutatási tematikák mentén ciklikusan az ideit tanévben is folytatódik. Kutatásom eredményét prognosztikusnak tekintem. Kísérleti lényege mellett, olyan pilot study-nak könyvelem el, amely egy későbbi, nagyobb átfogó vizsgálatot készít elő, gyűjt hozzá adatokat, illetve finomítja az alkalmazandó eljárásokat. Az empirikus szintér leírása, egy miskolci szakközépiskolában, résztvevéses megfigyelésen alapuló mikrokutatás eredményeinek rövid, esszenciális elemzését foglalja magába. Az iskolai közösségben végzett kutatás az alábbi célkitűzés mentén haladt: (1) gyakorlott középiskolai tanárként és kutatóként mindennapi pedagógiai munkám és annak helyszíne miként vált/válthatott kutatási tereppé, (2) olyan résztvevéses megfigyelés, amelynek eredménye a gyakorlatba visszafordítható, probléma feloldással járjon együtt, innovációra késztessem, a pedagógusokban és diákokban energiákat szabadítson fel, új csoportlétezéshez – és identitásmentához vezessen, a diák – tanár, tanár – diák kapcsolatban.

A kutatás fázisaira (ciklusaira) vonatkozó kérdéseim a következők voltak:

Hogyan integrálódik/integrálható a kutatás (és eredménye) a pedagógiai gyakorlatba? Hogyan válik a kutatás eggyé térben és időben az iskola szakmai életének többi aspektusaival? Hogyan lehet a kutatást a diákok élet és a pedagógusok munkakörülményeihez igazítani? Hogyan illeszkedik a kutatás legjobban a pedagógusok és tanulók tényleges problémáikhoz? Hogyan lehetséges annak megértése a pedagógus számára, hogy a saját oktatási gyakorlat értékelése a szakmai fejlődésének része? Hogyan lehet fenntartani a kollaboratív technikát a kutatás folyamatában?

„Bennszülött antropológus” helyzete

A kutatás során egyszerre voltam jelen, mint antropológus, és mint a kutató iskola tanára, ám ezek a szerepek egymást kiegészítve a mindennapi munkámat antropológiai értelemben tereppé és egyszersmind beavatkozási színhellyé is változtatták. A kutatás során, a terepen nem csak módszeresen, tudományosan voltam jelen, hanem a kutatásban résztvevők (pedagógusok) nevelési-oktatási problémáival álltam kölcsönös viszonyban, kölcsönös ráhatásban.

Kép forrása: ME BTK Kulturális és Vizuális Antropológiai Tanszék honlapja: <http://kvat.uni-miskolc.hu/index.php>

Kutatás menete

Módszertani értelemben kutatásomra a legnagyobb hatást az alkalmazott antropológia mentén, az akciókutatás jelentette. A közelmúltban Magyarországon is megjelentek olyan szaktudományos kutatások, és az ezek eredményét leíró szakpublikációk, amelyek a tanulás fejlesztésére, a pedagógusok önreflexiók gyakorlatára próbáltak hatni. E kutatások a nemzetközi szakirodalomban meggyökeresedett action research (akciókutatás) metodológiájából merítettek, annak érdekében, hogy mélyebben eljussanak a pedagógiai folyamat megismeréséhez. Fontos rögzíteni, hogy az általánosan használt action research szakmódszertani háttere az alkalmazott antropológia módszertani bázisából alakul ki, ezen belül specializálódik, de semmiféleképp nem válik le attól. Vámos Ágnes, magát az akciókutatást az 'action anthropology' fogalmi háttéréből vezeti le. Az olyan eseteknek felelteti meg az akció antropológiát, amikor is a korábbi intakt antropológus kutató szerepét, felváltja a helyieken segítő, beavatkozó antropológusi szerep. Az akciókutatás és a neveléstudomány összekapcsolása esetén a szerző jó előre kihangsúlyozza, hogy a módszer beágyazottsága a neveléstudományba igen csekély mértékű, viszont annál fontosabbak paradigmái.

Zárszó helyett

2005-ben a kulturális antropológia szak elvégzése után azonnal bekerültem az iskola világába. Pár év múlva a Miskolci Egyetem Tanárképző Intézetében dolgozhattam tudományos munkatársként, illetve óraadóként, és épp ebben az időszakban vette kezdetét az a folyamat, amikor is a társadalomismeret tantárgy a szakgimnáziumokban lassan integrálódott a történelem, társadalmi-és állampolgári ismeretek tantárgyba. Pár éve antropológiát oktató egyetemi adjunktusként, részmunkaidőben még mindig tanítok a kutató iskolában, ebből kifolyólag eleget kellett tennem a pedagógusi életpályamodell rám vonatkozó törvényi feltételeinek, pedagógusi minősítő vizsgák sorát elvégezve.

Mindezt csak azért írom le, hogy érzékeltessem milyen minőségben és mélységben voltam és vagyok részese a közoktatás átalakulásának, amely vonzza a pedagógiai kultúraváltás szükségességét. Ebből kifolyólag a fentiekben leírt tantárgyi – és szervezeti átalakítások hatásai direkt formában hatottak/hatnak rám, és (utólagosan is) készítenek arra, hogy naponta revideáljam antropológusi, középiskolai tanári pozíciomat. Nem jelentett/jelent könnyű feladatot kutatói pozícióm tisztázása (bár az iskola tanárai és diákjai tudják rólam, hogy főállásban egyetemi oktatóként, antropológiai kutatóként dolgozom). A kutatásba bevont diákok és kollégák előtt nyilvánossá tettem személyes attitűdjeimet, nézeteimet, preferenciáimat a kutatás kimenetelét illetően.

Elméleti keretek
Kutatási kérdések
Antropológiai kutatási
célok közötti
különbségek

Alapkutatás

A megfigyelhető jelenségek kontextusával kapcsolatos új ismeretek megszerzése anélkül, hogy kilátásba helyeznék azok gyakorlati alkalmazását vagy felhasználását

Alkalmazott

tudás/kollaboratív kutatás

A kutatásban érintetteket érdekelté tesszük az új ismeretek megszerzésében, az új eljárások vagy magatartások kifejlesztése érdekében kollaborálunk velük.

Módszertan:

A részvételi szemléletmódnak az antropológiai, etnográfiai szaktudományos leírásokban csak napjainkban született meg revitalizáló leírása, amelyet kollaborációként határoznak meg a legújabb szakpublikációk. A kollaboratív eljárásnak a lényege, hogy a résztvevéses folyamatokban az aktorok nem pusztán együttműködnek, hanem tudástermelésbe kezdenek, újabb ismeretekhez jutnak, korábban nem ismert szempontokat vesznek figyelembe, amelyek hatással vannak a közös és egyéni cselekvésekre, szervezeti – és társadalmi gyakorlatokra. A pedagógiai kultúraváltás antropológiai vizsgálatának lehetőségeit azért helyezem a 'pedagógiai valóság' elméleti keretébe, mert napjainkban az iskoláknak legfontosabb céljuk és egyben kihívásuk a tudásátadás és a megújulás. A tudásátadást rengeteg minden szabályozza, az aktuális pedagógusképzési paradigma, a NAT, kerettanterv, stb. Az iskolák kulturális orientációja igazából érintetlen marad. Márpedig a legtöbb oktatást érintő probléma ebből származik. A pedagógusok nagy része nem is tudatosítja, hogy létezik (külön!) ez a funkció (legtöbbször azzal érvelnek, hogy „...én elvégeztem az egyetemet, minek és kinek bizonyítsam, hogy értek a szakmámhoz).

Kollaboratív, résztvevéses magatartásforma. A kutató és a kutatásban résztvevők reflektálnak, majd ismét kutatnak és ismét reflektálnak. A kutatás ciklikus, célkitűzés a fejlesztés, amely az iskola egész szervezetére hat/hathat.

A pedagógusok és a diákok közösen dolgoznak a kutatási terv(b)en és közösen reflektálnak az eredményekre. A pedagógusokat a kutatási szakaszokban az „egyéb” tevékenységek alól fel kell menteni. A diákokat érdekelté kell tenni a kutatásban.

Értékelés. A kutatási terv korrigálása. (Ön)Reflexiók, gyakorlati értékek felismerése, megfogalmazása, tolmácsolása az iskola vezetéséhez felé. Következő akciókutatás. Havas Péter: 2004 Akciókutatás és a tanulás fejlesztése. Új pedagógiai Szemle 2004/6 című írása nyomán

Kutatási eredmények

A kérdések mentén megtervezett kutatási folyamatok biztosították, a kollaboratív résztvevéses magatartásformát; a kutatás ciklikus jellegét; a tanárfejlesztés kutatásalapú formájának biztosítását; a kutatási tervbe beleszólhattak a pedagógusok és diákok egyaránt, a diákokat érdekelté lehetett tenni a kutatásban, a pedagógusokkal együtt reflektáltak arra vonatkozóan, hogy „merre mentünk eddig el”, „ezután merre kell mennünk”; a nevelési aktusok a tantermen kívülre kerültek, az (ön)reflexiók gyakorlati értékét közösen ismertük fel; ezeket tolmácsolni tudtam az iskola vezetéséhez felé, a pedagógiai kultúra megújítása céljából.

A kutatás második fázisa az első fázisának eredményeit nyugtázza, ám a kutatásba bevontak száma szűkül, a pedagógusok és a diákok körében egyaránt, kutatásmetodológiai okokból. A módszertani eljárást tekintve egy kollaboratív, résztvevéses magatartásforma, émius pozíció határozta meg a kutatást. Ebben a kutatási fázisban a kiválasztott pedagógusok, diákok továbbra is együtt dolgoztak a kutatási terven, annak folyamatát közösen alakították, az eredményekre közösen reflektáltak, ilyenként is szélesítve a kutatás ismeretbázisát. Az értékelést szintén közös munka jellemezte, ahogyan az (ön)reflexiókat is közösségfejlesztési céllal. A pedagógusok számára az alkalmazott antropológiai kutatásba való bekapcsolódás két legfőbb tapasztalata, hogy a kutatás során 1) közösen felismerték a tanítási gyakorlatuk sikerét és ennek szervező mechanizmusait továbbá, 2) az írásban és szóban megfogalmazott (ön)reflexiók egyszersmind beépültek a pedagógusi önértékelésekbe.

A fent leírtak következménye, hogy a tanárok elkezdtek alternatív megoldásokat keresni munkájukban és az újonnan érkező digitális táblák nyújtotta lehetőségeket integrálni kezdték oktatási tevékenységeikbe: például a tanórákon a diákok segítségével együtt kezdték el használni az új digitális eszközöket. A humán munkaközösség több tagja is regisztrált a LearningApps interaktív és multimédiás felületen. Ráadásul elkezdődött egymás digitális tananyagainak megosztása és értékelése is.

A kutatásban együttműködők közös céljának meghatározásához, Havas Pétert hívom segítségül: „...az iskolában nemcsak az adott gyakorlatot kell javítani, megváltoztatni, hanem a tanulásról és a tanításról való közös gondolkodást, a szakmai beszélgetéseket, illetve a szervezeti struktúrákat is” (Havas 2004/6). Akciókutatás újabb ciklusának kutatási problematikája: a távoktatás mit eredményezett, illetve mit eredményezhet a közeljövőben a pedagógiai kultúraváltás lehetőségeit tekintve?